

Роман Олексенко

Мелітопольський державний педагогічний університет

імені Богдана Хмельницького

roman.xdsl@rambler.ru

ДЕЯКІ ПІДХОДИ ДО ЛЮДИНИ ЯК ОБЄ'КТА КОМПЛЕКСНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ У ФІЛОСОФІЇ

Розглянуто світовий досвід становлення особистості як об'єкта дослідження через призму часу від греко-римської античності до сьогодення.

Ключові слова: особистість, культура, держава, власність, суспільство, людина.

Роман Олексенко. Некоторые подходы к человеку как объекту комплексного исследования в философии

Рассмотрен мировой опыт становления личности как объекта исследования через призму времени от греко-римской античности до современности.

Ключевые слова: личность, культура, государство, собственность, общество, человек.

Roman Oleksenko. Some approaches to the person as an object of complex studies in philosophy

The article considers the world experience of personal socialization as an object of study through the prism of time from the Greco-Roman antiquity to modern age.

Key words: personality, culture, state, property, society, a human.

Проблема людини була завжди актуальною, а особливо в наш час, у світлі подій, які відбуваються в Україні. Зараз, коли змінюються основні цінності, що формували особистість у радянські й пострадянські часи, знову піднімається питання філософського осмислення особистості та її місця в системі суспільних відносин.

Від епохи греко-римської античності й до наших часів процес формування наукових дисциплін про людину здійснювався, як правило, екстенсивно. Відокремлювались якісно важливі, відповідні вимогам часу сторони діяльності людини, йшов філософський пошук її існування, детермінованості як зовнішніми, так і внутрішніми умовами буття людини. Так у стародавні часи із системи філософської думки виділилися медицина, логіка, риторика, етика, право.

У новий час людина (поряд із природою) постає предметом активного наукового інтересу. За Гоббсом, у центрі уваги слід поставити не приватні питання, а інтереси людини, що дозволить виявити особливості її природного й громадського життя. Якщо розкласти структуру суспільства на окремі частини, можна переконатися, що більшою частиною суспільства є людина, громадянин, тобто людина в державі. Мислитель вважає, що можливо провести аналогію між державою та машиною – «штучним тілом», яке створено людиною для збереження свого життя. Від діяльності держави залежить саме життя людини, її добробут, загальний добробут людей, їх відповідність, що складає «здоров'я держави». Його відсутність приводить до «хвороб», революції і навіть до смерті держави [3].

Д. Локк, як теоретик природничо-правової школи, виходить із уявлення про «природний стан» людини. Важлива особливість учення Локка в тому, що він обґрунтовує ідею прав і свобод громадянина. «Природний стан» – це стан повної волі стосовно дій і розпоряджень щодо свого майна та особистості. До природних прав Локк відносить власність, яку він розуміє як право на власну особистість (індивідуальність), діяльність, працю та її результати. Саме праця, за Локком, відокремлює «моє» і «твоє» від загальної власності – власність є щось нерозривне із особистістю [4].

Процес виникнення нових дисциплін, що вивчають людину, швидко розвивався як у XVIII–XX ст., так і в XXI ст. Він охоплює і вже сформовані області людинознавства, й ідеї на шляху виділення і спеціального наукового аналізу (валеологія, ергономіка, геронтологія, акмеологія та ін.) [2]. У наш час відомі спроби формування поняття людини як біосоціальної, космопланетарної і навіть космобіопсихосоціальної істоти. Фактично йдеться «про цілісну людину».

У філософській антропології аксіомою є положення про те, що хоча сили, за допомогою яких людина пізнає себе та предмети навколишнього світу, виходять із «центру» людської душі, сам цей центр для наших пізнавальних сил абсолютно недоступний. Макс Шелер так пояснив цю ідею: «Тільки людина, оскільки вона особистість, може піднятися над собою як живою істотою і, виходячи із одного центру начебто з того боку просторово-тимчасового світу, зробити предметом свого пізнання все, у тому числі,

й себе саму. Але цей центр людських актів опредмечування світу, свого тіла до своєї Psyche, не може бути «частиною» цього світу, тобто не може мати ніякого певного «де» або «коли», він може знаходитись тільки у вищій точці самого буття» [6].

Цей погляд є протилежним концепції Е. Агассі, який вважає, що все в людині, у тому числі і її екзистенціальний початок, підкорюється раціональному пізнанню: «Сучасний філософський підхід до людини виражається впевненістю в тому, що цей аспект і пов'язані з ним проблеми, підлягають раціональному дослідженню, хоча і виходять за межі того, що може дати наукове дослідження... Свобода, відповідальність, цінності, інтенціональність не можуть бути об'єктом дослідження, вони не можуть логічно виводитись із спостережених фактів. Вони можуть тільки сприйматися як належне в контексті особистого досвіду, або концептуалізуватись у рефлексії, спробуючи надати значення цій дійсності та розпізнати умови, за яких це можливо» [1].

Останнім часом багато дослідників усе частіше почали звертатись до ідеї про динамічну, процесуальну природу людини, тобто до розуміння людини як змінної, цілісної, спрямованої на реалізацію своїх внутрішніх потенцій істоти. У дослідженнях інтегрального поняття людини і з'явилась концепція людського потенціалу. Людина – джерело всіх благ, виготовлених нею. З цього погляду, вона і «капітал», і «ресурс». Але вона і самоцінна. Ця гуманістична складова в повній мірі була реалізована у працях А. Маслоу.

Згідно з ідеями Маслоу, «самоактуалізація» позначає тенденцію до реалізації внутрішнього потенціалу кожної людини, тобто її самореалізацію. У самій природі людини закладено прагнення до самореалізації, аж до злиття з трансценденцією, з трансцендентним початком. А «гарним» суспільством може вважатись тільки таке, яке має всі необхідні умови для реалізації цих потенцій кожним громадянином» [5].

Людина завжди несе в собі великий потенціал, пов'язаний зі світом її духовності. Цей потенціал людини є потенціалом культури соціуму, асимільованим людиною та існуючим у людині, потенціалом її глибинних можливостей.

Концепція людського потенціалу дозволяє відокремити серед множини впливів, які відчуває людина, ті, які сприяють збереженню та розвитку людського потенціалу, і ті, які несуть їй загрозу, тобто є факторами ризику. На цій підставі розробляється методологія гуманітарної експертизи, мета якої – зважена, багатогранна оцінка впливу на людський потенціал тих або інших змін.

Використання методів гуманітарної експертизи відкриває можливість для інтегральної оцінки людської складової і водночас людської цінності того чи іншого економічного та політичного курсу, у тому числі сучасної України. Держава та суспільство повинні стати на заваді деформації національної системи цінностей і руйнуванню соціокультурної спадкоємності.

Література

1. Агацци Э. Человек как предмет философии / Агацци Э. // Вопросы философии. – 1989. – № 2.
2. Ананьев Б. Г. Человек как предмет познания / Ананьев Б. Г. – СПб: Питер, 2001.
3. Гоббс Т. Сочинения: В 2 т. Т. 1 / Гоббс Т. – М.: Мысль, 1989.
4. Локк Дж. Сочинения: В 3 т. Т. 1 / Локк Дж.. – М.: Мысль, 1985.
5. Маслоу А. Психология бытия / Маслоу А. – М., 1997.
6. Шелер М. Положение человека в Космосе. Проблемы человека в Западной философии / Шелер М. – М, 1988.